

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למדעי-הרוח
החוג לבלשנות

מבחן-בית בקורס "לשונות במגע":
דוגמאות לאינטרפרנציה בפורום מדע-בדיוני ב-¹ort.org.il

אל: משה טאובה,
מגיש: יהודה רונן.

ירושלים, קיץ 2006

¹http://forums.ort.org.il/scripts/showm.asp?which_forum=190

0 הקורפוס ומידע כללי

דוברי עברית ורוסית; אני לא מכיר את התחום הזה.

את הסידור של הדוגמאות ערכתי בסדר אלפאביתי; אין שום חשיבות לסדר.

אין כל קשר עקרוני בין רשת בתי-הספר "אורט" לבין הפורום, מלבד זה שהרשת, באופן נדיב, נותנת את התשתית הטכנולוגית לפורום.

הרישום של המקורות נעשה בתבנית `message-number | שם-כותב`, כאשר היא מתייחסת לכתובת `http://forums.ort.org.il/scripts/showsm.asp?which_forum=190&mess=[message-number]`

1 הדוגמאות

1.1 לוקש

והאם זה נכון או לוקש לציבור? | 2375611 | תמר.
אינטרפרנציה לקסיקלית.

מקור המילה הוא מיידיש. אפשר לראות את האינטגרציה הדי מלאה שלה בצורת הריבוי "לוקשים" אצל [2375710 | רני]. מצד שני, אני מניח שלרוב האנשים שקוף שזו מילה "זרה": המבנה הצלילי שלה, CoCC, חריג לעברית.

אפשר לראות בדוגמה הזו מקרה של מילה זרה שתופסת מקום יחודי במערכת מבחינה סטרוקטוראלית-סמיוטית, כל סימן משפיע על הסימנים האחרים במערכת, מהגדרת הסימן באופן שלילי. כאן אפשר לראות את הייחוד של "לוקש": הוא לא "מתיחה" או "בדיה" או "שקר", הוא "לוקש", עם הערך הלקסיקלי העדין המיוחד לו.

חיוק לזה אפשר לראות בכך שכל המגיבים השתמשו ב"לוקש" ולא שינו או "תרגמו", כך:

• והאם רות היא לוקש לציבור? | 2375677 | זארן

הקורפוס שבו חיפשתי דוגמאות לאינטרפרנציה הוא פורום המדע הבדיוני והפנטסיה (מדב"פ) באורט. אחד היתרונות שבחיפוש מאפיינים של "הלשון החיה", הלא ערוכה, בפורומים הוא האופי הדיבורי שלהם, שמחליש את ההשפעה של נורמות כתיבה "רשמיות" על הטקסט. לפחות מהתרשמות אישית, פורומים, בדומה לטוקבקים, הרבה יותר דומים מבחינה לשונית לשפה המדוברת, מאשר בלוגים או עיתונים. אני מניח שלדו-כיוונית האינהרנטית של המדיום — שלא קיימת בעתונים — ושלושיוויוניות שיש בין הכותבים מבחינה טכנולוגית — שלא קיימת בבלוגים (שם יש שוני עקרוני בין הכותבים/בלוג והמגיבים) — יש השפעה על השפה שם. כל הדוגמאות, כפי שנדרש, הן מהחודש האחרון, או לכל היותר חודש וכמה ימים. בכל מקום שזה לא כך, ציינתי במפורש.

בכל המקרים בחרתי דוגמאות לאינטרפרנציה שאפשר להגיד עליה יותר מ"זו מילה ממקור זה": לכן, לא הכנסתי מקרים סתמיים יחסית של מילים בינלאומיות, אלא אם כן יש משהו מעניין להגיד עליהן.

אפשר לחלק את סוגי האינטרפרנציה שאפשר למצוא בפורום ממוקד-נושא כמו זה לשניים:

- השפעות כלליות על השפה העברית, אצל דוברים רבים, באופן שלא מוגבל לחובבי המדב"פ.
- השפעות מיוחדות לעיסוק העברי בז'אנר ובפרט שאילה של לקסמות זרות שקשורות למדב"פ. מקום מיוחד יש לשפה האנגלית בהשפעות האלה, לאור זה שהרוב המוחלט של ספרי-המדב"פ וכמעט כל סדרות-הטלוויזיה והסרטים בז'אנר הם באנגלית? אולי שניה בחשיבותה היא הרוסית: יש הרבה כתיבה בז'אנר ברוסית ויכולה להיות השפעה דרך הביילינגואלים

² עם מקרים חריגים כמו זה של Stanisław Lem, שכתב בפולנית ותורגם לעברית.

• ואני לא לוקש | 2375696 | רות

• ובכל מקרה זה נראה לוקש מארץ הלוקשים
| 2375710 | רניז.

1.2 superhero

אחד מתת-הז'אנרים שנופלים בדרך-כלל תחת המטרייה של "מדב"פ" הוא זה של ה־superheroes. בקווים כלליים: גיבור בעל כוחות על-טבעיים מציל את העולם מידי villains. ה־superheroes המפורסמים ביותר הם סופרמן (DC Comics), בטמן (DC Comics) וספיידרמן (Marvel Comics). הרבה מושגים זרים נכנסים לשיח בעברית כמות-שהם (לכל היותר עם התאמות צלילות או אורתוגרפיות) או שעוברים איזשהו "עברות". כך גם במקרה הנוכחי. "superhero" נכנסה לעברית בכמה צורות מתחרות:³

• גיבור-על.

דוגמה:

- [נחפוש אחרי גיבורי העל המגניבים באמת שיוכלו לעזור לצבאנו הגיבור במלחמתו הקדושה [...] | 2372791 | גרומיט].

תרגום-שאיילה של שני החלקים בקומפוזיטום: hero ← גיבור ו־super ← על. שני דברים שאפשר להגיד על התחביר של "super/על":

- המקור של Eng. super הוא בפרפוזיציה והאדורב ההומונימיים Lat. super (השו' לקוגניט Eng. over). התפקיד כמורפימה פרפיקסית super- ליצירת צורות מורכבות חדשות בצמידות גבוהה כבר נעשה לפני

השאיילה לעברית⁴ — העברית שאלה רק את התפקיד הזה (מלבד "סופר"), במשמעות "סופרמרקט".

- נראה שיש שני צורות שבהן קומפוזיטה אנגליות בצורה super-X עוברות לעברית בשימוש ב"על" (מלבד ההעברה הישירה, כמו ב־supermarket ← "סופרמרקט", שמולידה מבנים היברידיים או חצי-היברידיים כמו ב־"סופרסל" ובמידה רחוקה יותר ב"שופרסל" [šufersal]):

* "על-X".

רשימה חלקית:

- גיבור-על (superhero)
- מוליך-על (superconductor)
- דוגמן-על (supermodel)
- מעצמת-על (superpower)
- נוזל-על (superfluid⁵)
- מחשב-על (supercomputer)
- סימטריית-על (supersymmetry)
- צביר-על (supercluster⁶)

* "על-X".

רשימה חלקית:

- על-טבעי (supernatural)
- על-מוליך (superconductor)
- על-אדם (מגרמנית, תרגום של Übermensch)
- על-סימטרית (supersymmetric)
- על-סגול (ultraviolet)

הבדל מעניין בין שני אלו הוא היכולת של "על-X-י(ת)" לשמש בתפקיד תארי.

• סופר-גיבור.

דוגמאות:

³חלק ממה שאני כותב כאן לא מתבסס באופן בלעדי על הודעות מהחדש האחרון בפורום, למרות שחיפוש בו יראה קיום של צורות כאלה.

⁴באיזה שלב של הלטינית? וולגארית? ימי-ביניים? העת החדשה?

⁵נחל נטול חיכוך.

⁶קבוצה של כמה צבירי-גלקסיות.

אותו דובר כשהוא מדבר על אותם נושאים עם אותם אנשים באותן הסיטואציות⁷, הרי שיתכן שעדיין מדובר בואריאציה חופשית בלבד של יסודות מתחרים.
רמה מסויימת של "מסומן" יכולה להיות במידת ה"עבריות" – או, בכיוון ההפוך, "אנגליות" – שהדובר רוצה לשדר.

בהערת-אגב אסוציאטיבית אזכיר את היות השימוש ב"גיבור" כ"דמות ראשית בסיפור" שאילה. כך ב-גיבור סיפורו של הרברט [...] יודע לשים את האצבע על המקור המדוייק לתחושה זו | 2361255 | גרומיט | או [...] וגם ג'ון סטריינג', גיבור הסדרה "סטריינג'" של אותו במאי | 236675 | רז.

1.2.1 הרכיב השני בשמות סופר-גיבורים

בעץ-ההודעות שנפתח מההודעה [2372791 | גרומיט] הוצעו שמות של גיבורי-על פיקטיביים. אפשר לראות שרוב השמות מורכבים בצורה $X(-)Y$, כאשר X ברוב המקרים מילה ממקור זר ו- Y מילה/סיומת⁸ שמשמשת בשמות-גיבורים באנגלית.

כך:

• -בוי (boy):

- [נדי-אן-די בוי | 2372807 | גרומיט]
- [ערס-בוי | 2372793 | שלמקו GRAS]
- [פיפיבוי | 2373086 | יעל]

• -גירל (girl):

- [פקאצה-גירל | 2372791 | גרומיט]
- [פולאק-גירל | 237811 | kenny]
- ותוספת באנגלית: [and her trusty | sidekick - th[e] Oy Vey Kid | 2372856 | kenny]. בתגובה השם מתועתק: [אוי-ווי-קיד | 2372959 | שלמקו GRAS].

• מאסטר- (master):

⁷כל אחד מהמאפיינים האלה יכול להשפיע על המערכת הלשונית שהדובר משתמש בה.
⁸הגבול של המושג "מילה" הוא בעייתי, כמובן.

- [במקום סופר גיבורים, הבה נלך ישר לבייבי בום | 2372925 | Boojie].

- (הודעה ישנה אבל מטא-לינגוויסטית): [...] אני חושב שהמילה סופר גיבור שייכת לחלוטין לתחום השני [גיבור "גבורה" ולא גיבור "פרוטגוניסט"] | 2278919 | ארן].

כאן אפשר לראות את השאילה של היסוד "סופר-" (super-) כמות-שהוא, ותרגום-שאילה של החלק השני "סופר-" די פרודקטיבי ליצירה של הרכבים חדשים בעברית.

אפשר אולי לומר – בזהירות; זה דורש בדיקה מעמיקה והוכחה – שהמבנים עם "על" מגיעים "מלמעלה", מגופים מאוגדים ו"רשמיים", בעוד שיש מבנים ב"סופר" שנוצרים באופן ספונטני על-ידי דוברי השפה, מה שמראה על היות "סופר-" סימן לשוני שנשמע בשפה באופן פרודקטיבי.

• סופרהירו.

דוגמאות (הודעות ישנות; הצורה לא נפוצה בכתיבה):

- [ולטובתו עומדת העובדה שניתן בעיקרון ליצור סרט סופרהירו טוב, אם יש במאי ברמה ותסריט טוב | 2176122 | מיכאל ג.].

- [אישית, אני אוהב את הרעיון של סופרהירו המנהל את הנמזשרד שלו מתוך אמבטיה | 2007404 | Mייק].

העברה ישירה, כולל העתקה צלילית, מאנגלית, מהתבוננות אישית נראה לי שהצורה הזו יותר נפוצה בדיבור מאשר בכתיבה. הריבוי הנפוץ יותר הוא "סופרהירו" (superhíroz), אבל קיימת גם הצורה "סופרהירואים" (superhíro'im).

נראה לי שבאופן כללי אין הבדל במסומן בין שלושת הצורות האלה: גם אם הן קיימות אצל

– [מאסטר-טרקר | 2372797 | גרומיט]

• מן (man):

– [בת-מן | 2372816 | Boojie]

– [נטוקבק-מן!!! כנסו בפנים! | 2372810 | Boojie]

– [מופלטה-מן | 2372959 | שלמקו [GRAS]

– [מנגלמן | 2372812 | הניק שלי הוא ניק]

1.3 סטייל

[...] איזה ערב מסורתי של מאדים במד"ב, סטייל מלחמת העולמות וכאלה | 2375679 | subatoi
אינטרפרנציה לקסיקלית (עם תחביר שונה מבמקור).

זו שאילה של מילה אנגלית, style, אבל בלי התחביר האנגלי. אפשר לשרטט בקווים כלליים את התחביר של "סטייל" הזה כ"סובסטנטיב) סטייל סובסטנטיב". ה"סטייל" הזה שונה תחבירית, נאמר, מזה שב"יש לו סטייל" או ב"זהי, היא צריכה לגדול בסטייל | 2376513 | מייפל] — סטייל₁ רסטייל₂.

דוגמאות נוספות:

• (הוא לא נורא, אם לא מצפים לסרט סטייל השניים הראשונים | 2373315 | subatoi)

• נפרודיה צרפתית על סרטי מרגלים סטייל גיימס בונד | 2370848 | גרומיט]

• Magpiel-היתה תוכנית ילדים סטייל בלו פיטר | 2369684 | Zygon]

• (לא סתם הפתעות - הפתעות סטייל בבילון | 2367016 | ליאהז]

1.4 ספויילר (+נגזרות)

מהמילה האנגלית spoiler, במשמעות של "הודעה שמגלה חלק מהעלילה באופן כזה שהורס את הכיף?". אפשר לראות במקרה הזה כמה תכונות מעניינות:

• כמו שקורה בהרבה מקרים של אינטרפרנציה לקסיקלית, אל השפה שקיבלה את השינוי עובר רק חלק מטווחי-המשמעויות המקורי. כך, לדוגמה, "ספויילר" לא מתייחס ל-spoiler בתחום האווירונאוטיקה (חלק במטוס או במכונית שמיועד למנוע התרוממות שלהם מעל פני הקרקע) או בתחום הפוליטיקה (מועמד בעל סיכויי-בחירה נמוכים שמושך קולות מועמד דומה לו בדיעותיו ועם סיכויים גבוהים יותר, וכך מאפשר למועמד עם דיעות שונות משל שניהם להבחר).

• אינטגרציה בעברית. כמו שאפשר לראות ב"2371221 | יעל], הריבוי של "ספויילר" הוא "ספויילרים". יש גם אינפניטיב שנגזר מ"ספויילר", בשורש המרובע¹⁰ ספ-י-ל-ר¹¹ (sp-j-l-r): "לספויילר" (כך לדוגמה ב"נאי אפשר לספויילר את הספר הזה | 2370647 | גרומיט)).

גם פועל נוטה קיים, אם כי הוא פחות נפוץ, כמו שאפשר לראות בדוגמה הישנה (משנה שעברה): [אני לעולם לא אשכח איך בפורום ב"פ איזה דביל אחד ספויילר לי את סוף הפרק האחרון של העונה השישית של באפי | 2289349 | יעל].

• זו נטיה כללית במקרים רבים של אינטרפרנציה לקסיקלית לשאול מילה יחידה למשהו שאפשר להביע בשפה המושפעת רק באמצעות ביטוי מורכב.

⁹ http://catb.org/~esr/jargon/html/S/spoiler.html ב"§§Spoiler [5]

¹⁰ גם אם יש בו חמישה "עיצורים", מבחינה מבנית הוא מתנהג בדומה ל"כ-ד-ר-ר-ש-כ-ת-ב".

¹¹ כמו במקרים רבים אחרים של אינטרפרנציה, הגזירה המורפולוגית היא גסה, ולא מתחשבת בסיומות שבמקור. כך בהכללת

er-כרדיקל קונסוננטי בשורש העברי. spoil:spoiler.

במקום "להרוס את העלילה של X על-ידי גילוי פרטי-עלילה" אנשים מעדיפים להגיד "לספילר את X".

אפשר לראות את הנטיה הזו גם כ"אחות" לנטיה של שפות ליצור אוניוורבציה של יחידות מורכבות חופשיות-צמידות ליחידות צמודות. כמובן שבהתפתחות הפנימית של שפות אפשר לראות גם נטיה הפוכה, ליצירה של מבנים פריפרסטיים חופשיי-צמידות.

1.5 ערפד

[2374793 | מיכאל גן שואל לגבי "ערפדים". אדם דובר עברית לפני כמה מאות שנים שהיה קורא "ערפד", היה חושב על סוג של עטלף¹². מן הסתם בתוספת ההשראה מ"ערוד"¹³ המילה החלה לשמש בתקופה המודרנית גם לתיאור העטלף *desmodus rufus* שמוצץ דם מחיות ישנות. מכאן, לאור המיתוס על דראקולה כ-Vampire שהופך לצורה של עטלף ולאור הזיהוי הלשוני בין מיני-עטלפים מוצצידים ובין היצורים המיתיים בשפות אחרות (כך לדוגמה *desmodus rotundus* נקרא באנגלית Common Vampire Bat), המרחק בקפיצה לתרגם את שם היצור המיתי כ"ערפד" קטן, ואכן אבן-שושן אומר על העטלף מוצץ-הדם "מכאן הכינוי 'ערפד' ליצור האגדי ומפיר" [vampir] התוקף בני-אדם בשנתם". בדיקה ברשת באתר etymonline.com מראה שיש דעה שהמקור האולטימטיבי של Eng. vampire הוא ב-*ubyr* "מכשפה" בטטרית של קאזאן (Kazan).

זו התפתחות נפרדת מבחינת המקור של המסמן (אין קשר בין הצורה "ערפד" והצורות שקשורות ל-Vampire) אבל השפעה מצד המסומן קיימת:

¹²הערך מתקופת התלמוד במילון אבן-שושן [6] אומר:

כינוי בתלמוד לאחד ממיני העטלפים: "עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד" (בבא קמא טז:).

¹³מילון אבן-שושן (מילה תלמודית):

ערוד (*'ārōd, 'arwād*) [אולי צורת-משנה של ערפד] אחד ממיני הלטאות הארסיות: "אוי לו לאדם שפגע בו ערוד" (ברכות לג:).

שימוש במסמן קיים "ערפד" כדי ליצור סימן לשוני שלא קיים בעברית (אם המושג "ערפד" במובן של אותו מין-עטלף מוצץ-דם ובין אם במובן המיתי), באופן הומונימי.

זו טכניקה חביבה על "האקדמיה ללשון עברית": לקחת מונח לועזי ולהדביק לו תרגום אחד לאחד על בסיס צורה עברית/שמית.

1.6 פנטסיה גנרית

דוגמה:

• [...] ספר פנטסיה גנרית גרוע במיוחד [...] | Kipod | 2375513

(על המקרה של "פנטסיה" מול "פנטזיה" אין יותר מדי מה להגיד: יש כאן כמה כוחות שפועלים ביחד, וגורמים לו-אריאנט הזה: מצד אחד יש את הצורה הכתובה *fantasy*, ב-s (לרוב s מתועתקת בסמ"ך), ואת ההיגוי הקדום יותר; ומצד שני יש את הצורה המדוברת ב-*fæntəzi* באנגלית ואת הקריאה של s אינטרווקאלית כקולית במקומות רבים במילים לועזיות¹⁴ (ונעשה ישור פרידיגמה)).

המקרה של "פנטסיה גנרית" הוא מעניין, מבחינת ההתנהגות הלקסיקלית שלו, וההתנהגות של תהליכים פנים-לשוניים מול השפעות חיצוניות.

תחילה, הקדמה והבהרה של המושגים.

"פנטסיה" הוא ז'אנר ספרותי שבדרך-כלל מקושר עם המדע-הבדיוני: גם בגלל שלפעמים הגבול בין הז'אנרים לא חד, גם מבחינת קהל-היעד (יש חפיפה משמעותית) וגם מבחינת התמות שיש בהן עיסוק, והיות השוני של העולם המוצג ביצירה גורם הכרחי בהגדרת יצירה כמשוייכת אל הז'אנר. השם "פנטסיה" הוא

¹⁴בהערה של טאובה על המבחן המוחזר הוא הזכיר את *Pol. fantazja* ואת *Rus. фантазия* כמשפיעים אפילו יותר מ-*Eng. fantasy*.

השלושה לא חדים תמיד. לפעמים יש שימוש בצורות השונות, כשלכולן מקור אטימולוגי אחד, כדי להבדיל בין מקורות משפות שונות: "גנרל" הוא הסוג של החייל בצורה שנטמעה בעברית, "ג'נרל" (dženeral, מ־Eng. general) הוא "גנרל" מהצבא האנגלי או האמריקאי¹⁵ ר־"זנרל" (ženerál, מ־Fr. général) בהקשר של דה גול.

הצורות (מצד המסמן) והפירושים השונים (מצד המסומן) ב־"גנרי, זנרי, ג'נרי" אלו דובלטות (טריפלטות...), שמקור כולן הוא ב־Lat. genus (gen-). ה"וליגה" ביניהן נשענת על העובדה שהפונימות ד־ž ר־dž זרות לעברית, וגם אם הן קיימות במילים שאולות, הן עדיין נטע די זר במערכת הפונולוגית של העברית בתימינו.

בהקשר הזה, של הדמיון הצורני וריבוי המשמעויות שמקופל בצורה אחת אפשר להזכיר את דברי Humpty Dumpty מ־Through the Looking-Glass [3]:

"That'll do very well," said Alice:
"And 'slithy'?" "Well, 'slithy' means
'lithe and slimy.' 'Lithe' is the
same as 'active.' You see it's like a
portmanteau—there are two mean-
ings packed up into one word."

על "portmanteau" אומר גרדנר [3]:215, בהערות שלו על ספרי־אליס:

Portmanteau word will be found in many modern dictionaries. It has become a common phrase for words that are packed, like a suitcase, with

השם הכללי של הז'אנר, שמתחלק לתת־ז'אנרים רבים שהגבולות ביניהם לא חדים: "פנטסיה אורבנית" (דוגמת Gaiman), "פנטסיה גבוהה" (דוגמת Tolkien), "פנטסיה מיתית" (שמשחקת על מוטיבים מיתולוגיים, דוגמת Lloyd על המאבינוגיון), וכן הלאה.

השם "פנטסיה גנרית" (נהגה בדיבור fantásja/fantázja genérit) מתייחס אל תת־ז'אנר של הפנטסיה, שבדרך־כלל מאופיין בגוון שלילי או מזלזל מצד הדובר (מי שקורא את הז'אנר הזה ישתמש בשמות אחרים) וכולל פנטסיה "ארכיטיפית"־קלאסית, עם חרבות, מכשפים, קסמים וקרבות. חיקויי־טולקין הרבים שצצו אחרי פרסום "שר־הטבעות" הם דוגמה לפנטסיה גנרית.

באופן רגיל, המילה "גנרי" (genéri) משתמשת בהוראה דומה לזו של "כללי". כאן, באופן מעניין, חוסים שני פירושים:

• האחד הוא, אכן, "גנרית" במובן "כללית": פנטסיה כללית, "לא־מאופיינת" (unmarked) וקרובה לדמות הארכיטיפית שעולה באופן כללי כשמזכירים את השם "פנטסיה".

• השני הוא בצורה שקשורה אל "ז'אנר" (žáner, אצל חלק מהדוברים/כותבים: ג'אנר, džaner).

אכן, קיימת גם הצורה המפורשת "פנטסיה/פנטזיה ז'נרית/ג'נרית" (d)ženerit), אבל גם את הצורה "גנרית" ("פנטסיה גנרית") יש שמפרשים כ"שייכת לארכיטיפ־הז'אנר".

אפשר לראות כאן איך ששני הפירושים חיים במקביל, באותה מילה. הכפילות הזו נשענת, אם אני מפרש את זה נכון, על אי־האחידות שבהעתקת g בסביבה קדמית משפות שזה רלוונטי להן (שפות רומאניות ואנגלית, ואחרות): יש ב־"ג" (g), ב־"ג'" (dž) וב־"ז'" (ž), והגבולות בין

¹⁵כך לדוגמה, בהודעה ישנה, [...] כך שתוכל לסמוך על זה שברייגדיר גנרל ג'ק אוניל יתפיע גם בסדרה ההיא מידי פעם Zygon | 1804469. הכוונה היא לדמות בסדרה Stargate SG-1 שחברה בארגון הצבאי הפנים־סיפורי "Stargate Command", שנמצא בקשרים עם (מהווה חלק מ־) המשטר האמריקאי.

כמו שאפשר לראות, חלק גדול מהיסודות שבדגם מסומנים ב- X קיימים באנגלית. ביצירה ספונטנית אד-הוק יוצרים בדיבור גם שמות על יסוד עברי.

שמות של כנסים בלי "קון" בשם:

- אבק כוכבים
- עולמות
- בדיון
- מסיבאפי (מסיבה + באפי (Buffy))
- מיתופיה (נהגה (mitópja), בנייה "פסאודו-קלאסית" על בסיס הפואימה Mythopoeia ("יצירת-מיתוס") של ג.ר.ר. טולקין.

1.8 שולת

באופן ההתכתבות ברשת התפתחו כמה צורות-כתיב יחודיות. יש כמובן את הסמייליז ואת ההחלפה של אותיות ומספרים, אבל יש גם צורות עצמאיות וכאלו שהתפתחו מצורות אנגליות קיימות (כך, לדוגמה pwn אצל שחקני משחקי-רשת, כנראה מ-own ובשל הקרבה של O ו- P במקלדת, לציון נצחון על שחקן אחר). אחת מאלו היא $(X) rulez$, שהתפתחה מ- $X rules$ (הבעה של דעה חיובית מאוד על X). הצורה הזו, שבדרך-כלל מלווה בסימני קריאה רבים שלאחריהם כמה "1"-ים (כאילו ועוזבים את מקש ה-shift לפני שעוזבים את ה-"1"), היא ביטוי ציני שלועג לאופן האיות וההקלדה הלא נורמטיביים של חלק מהכותבים. כך: D&D 3.5 rulez!!!!!!!111.

חובבי המדב"פ, ולא רק הם, נתקלו בצורה האנגלית, הדיפרנציאלית $rules : rulez(!!!!!!11)$ הועתקה לעברית כ" X שולט", שהוא בבסיסו לא ציני, מול " X שולת!!!!!!111". האינטרפרנציה פועלת כאן בשני מישורים: המסומן (צורה לעגנית לצורה שבבסיסה מביעה דעה חיובית על

more than one meaning. In English literature, the great master of the portmanteau words is, of course, James Joyce. [...]

1.7 קון

בקהילות של מדב"פ וקהילות-חובבים אחרות נהוג לקיים כנסים, בין אם כאלה שמתקיימים אחת לכמה זמן או כאלה שהם חד-פעמיים. דגם נפוץ באנגלית לשמות של כנסים הוא " $X(.)Con$ " (לדוגמה: Worldcon, כנס כלל-עולמי של מדב"פ); קיצור של המילה האנגלית convention. קיימת באנגלית גם המילה con במשמעות "כנס", בלי הרחבה¹⁶ בשם הכנס.

גם המבנה המורכב וגם המילה הבודדת "קון" משמשות בעברית אצל חובבים. השאילה היא של הישות העצמאית "(-)קון", שקיימת בפני עצמה ולא כקיצור של מילה אנגלית. "קונוונשן" לא נשאל לעברית.

שמות של כנסים עם "קון" בשם:

- אייקון (Icon). השם הגיע מצירוף של I(srael) ו-Con.
- פנטסי-קון (FantasyCon)
- פאן-קון (FanCon)
- טכנוקון (TechnoCon)
- אסתריקון
- (פוליטיקון)
- (אתיקון)
- (מפגשי-פורום בפורום מדב"פ באורט נקראים "פורום-קון", ולפעמים באופן ספציפי על-שם המארח, דוגמת נבוגי.קון (tjadis | 2006685 |

¹⁶מבחינה בלשנית, יש הגיון בכינוי החלק "Con" בדגם " $X(.)Con$ " גרעין והחלק " X " הרחבה — הראשון מהווה סמן של ההתחלפות של היחידה הכוללת עם שמות של כנסים אחרים.

דבר-מה) והמסמן (איות לא נורמטיבי אך שווה-היגוי וסימני קריאה + רצף 1-ים).
דוגמאות:

• (ובלי קשר - ריבר שולתת!!! | 2373900 |
סקטור זר)

• (חמיייייייייי שולתת!!! | 2366315 | pink |
cigarette

• (נ.ב. אדית נסביט שולתת. | 2365901 | ניקי)

זו כמובן שאלה שדורשת בדיקה, האם שימוש בסימני קריאה רבים שלאחריהם "1-ים", באופן ציני¹⁷, זו השפעה שבאה ביחד עם זו שבסעיף זה — כמו שבשאלה של מילים עם אפיקס מסויים, מנותח האפיקס כיחידה עצמאית וכך מתקיימת חלק גדול מהאינטרפרנציה המורפולוגית — או שזה לא קשור.

1.9 תג

[...] והתמורה היא תהילת עולם ותג שיקנה כניסה בחינם למסיבאפי ולכל האירועים בה | 2375703 | שגרירות סאנידייל בישראל

זו השפעה של המילה האנגלית tag (במובן של תווית עם כיתוב ששמים על הבגד, למטרות-זיהוי), אבל לא השפעה באופן פשוט-נאיבי — שאילה ישירה ופשוטה — אלא באופן מתוחכם יותר. על-פי אופן התעתיק הרגיל של מילים אנגליות, tag יתועתק כ-"טג" או "טאג". כאן משתמשים בת"ו, שמשמשת בדרך-כלל לתעתוק Eng. th. אלא מאי? המילה הזאת נשענת על מילה תלמודית קדומה יותר, "תג", עליה אומר אבן-שושן [6]:

תג * [tāg] (ארמית: תגא, ערבית: תאג'
"כתר")

1. * כינוי לכל אחד מן ה"כתרים"
(הקוצים) הקטנים שנתנו בראשי
האותיות לנוי [...]

¹⁷כך, לדוגמה, | 23728101 | Boojie.

2. ° (בסימני-הפיסוק) גרש [...]

3. ° (בצה"ל) תו קטן הנוסף על-גבי
עטור או על-גבי סמל כדי לתת
לו משמעות נוספת.

4. ° (כנ"ל) סמל צבאי הנענר על
כובע חייל ומציין את שיוכו
החיילי, וכן סמל צה"ל עשוי
מתכת הנענר על דשי הצוארון
(בתלבושת-החורף).

אפשר לראות שבפירושים 3 ו-4 יש כבר קרבה רעיונית לשימוש העכשווי, שמשלב את הצורה השמית הקדומה וגוון של המשמעות שלה, ואת המשמעות של המילה האנגלית.

המקרה הזה מזכיר במשהו את מה שויינרייך [4]:51 כותב:

[...] the substandard English *yes well*
modeled after Penna. German *jawell*
'to be sure' [...]

מעניין, בהערת-אגב, לראות שגם המקור של Eng. tag, כנראה קשור ב"קוץ" או "דבר קטן".
ה-AHD¹:tag [1] אומר

Etymology: Middle English *tagge*,
dangling piece of cloth on a garment,
possibly of Scandinavian origin.

ר-etymonline.com (1):tag [2] מרחיב את המקור
הסקנדינבי "כשהוא מדגים", Norw. *tagg* "point,"
"prickle, thorn" Swed. *tagg* "prickle, thorn" ומציג את
Eng. *tack* כבעל מקור משותף.

תופעה מעניינת שמתרחשת כאן היא
הדיפרנציאציה הצורנית ותפקודית שבין "תג"
ו-"טג"/"טאג", ששניהם הגיעו בצורה זו או
אחרת, מ-Eng. tag. הדיפרנציאציה הזו מתקיימת
במדיה גרפיות בלבד: שניהם נהגים אותו הדבר
בדיבור. ההבדל הוא כזה:

רקע. במיתוסים רבים על ערפדים אחת הדרכים להרוג ערפד היא לתקוע לו יתד-עץ בלב. בסדרת-הטלוויזיה Buffy the Vampire Slayer "יתד" זה "stake" והפעולה של לתקוע יתד בערפד היא "to stake"¹⁸.

בשיח שבין הצופים בסדרה עולה הצורך לתרגם מושגים: שמות-עצם הם יחסית בעיה קלה, לאור התחביר שלהם, אבל הרבה פעמים פעלים מהווים בעיה. ל-"stake" כשם-עצם בדרך-כלל יתייחסו כ"יתד" באופן פשוט, אבל מה קורה במקרה של "stake" כפועל? מהתבוננות אישית שלי, שלא מגובה בדוגמאות כתובות אלא בדוגמאות משמיעה, נראה שיש כאן כמה אופציות: אחת היא לעשות code-switching ולעבור להגיד את מה שרוצים באנגלית, אחרת היא להשתמש בצורה פריפרסטית כמו "לתקוע יתד ב-", ונוספת היא יצירה של פועל עברי חדש, "ליתד" (lejatéd). זו השפעה עקיפה ועדינה: עצם הקיום של צורה בשפה זרה בתחום מסויים גרם ליצירה של מקבילה על בסיס קיים בשפה המושפעת (מערכת השורשים בעברית, כאן, והשורש י-ת-ד), מתוך הצורך להשתמש בסימנים לשוניים שקיימים בשפה אחת ולא באחרת.

1.10.2 - מניית

זו תופעה נפוצה במגע בין לשונות שכאשר נשאל אלמנט לשוני, הוא נשאר באופן קפוא מבחינת ההבחנות שלו בשפת-המקור. כך, נאמר, בשפה השואלת המין והמספר מסומנים בכלים שלה ולא בכלים של שפת-המקור (במקרה שההבחנות האלה בכלל רלוונטיות).

כדוגמה לתופעה הזו אפשר לראות את הסיומת "מניית" (manit / menit) במקרים הבאים:

- נאה, אז אני אקס-מניית¹⁹ לטנטית? | [pink cigarette | 2358069]
- נאבל באמת הבחורה מנערו של קוסם היא חבר'מניית [...] | 2299146 | יעל.

¹⁸דוגמה אקראית: "Or what it's like to have to stake vampires while you're having fuzzy feelings towards one?" בפרק 2x05
¹⁹ההתייחסות כאן היא אל הקומיקס X-men. במקור בכלל מופיע השם בצורת-ריבוי; X-Man הוא הדמות Nate Grey.

• תג. כמו שהוזכר קודם, תווית ששמים על בגד למטרות-זיהוי, השימוש הזה הוא נרחב בעברית באופן כללי.

• טג / טאג. (האל"ף היא ואריאציה אורתוגרפית בלבד) במערכת-הפורומים של אורט, כמו גם במערכות-פורומים אחרות, יש שורה בחלק העליון של הדף שבה מתחלפות הודעות שהנהלת-הפורום בחרה לסמן באופן מיוחד (בדרך-כלל הודעות עם חשיבות מסיבה מסויימת). השורה הזו נקראת באנגלית tag(-)line. בעברית קוראים לזה "טאג-ליין", ולא "תג-ליין"; לדוגמה: נכרגיל, בפו"ח כבר עשו מזה טאג | 2374585 | גרומיטן | והודעה ישנה) (ואם יצא מרטין חדש, אני רוצה שהמחירים שלו [...] יתפרסמו גם בהודעה ראשית וגם בטאג!!! | 2131858 | אמבר).

אפשר לראות כאן איך קיומם במקביל של סוגים שונים של השפעה (תג – מסומן; טאג – מסומן+מסומן) יוצר דיפרנציאציה צורנית שקופה בין סימנים הומונימיים בשפת המקור (אם לוקחים רק את "tag", בלי החלק "line" ב-"tagline").

1.10 שונות

בהוראות למבחן הגבלת לקחת טקסטים מהחודש האחרון. בסעיף הזה הכנסתי דוגמאות ישנות יותר או כאלו שהמקור שלהן לא מהפורום, כמעין תוספת או נספח.

1.10.1 ליתד

אמנם לא ראיתי את זה בקורפוס של הפורום (ולכן זו דוגמה "חיצונית"), אבל זו דוגמה יפה שנראה לי מתאים להביא אותה.

בעברית (a, e, i, o, u) די עמידה בפני שינויים מבחוץ, ומילים זרות צריכות להתאים את עצמן למערכת הזו, ולא להפך (כמו שקורה במערכת העיצורים, שם בחלק גדול מהמקרים משתמשים פשוט בעיצור לא-עברי, ולא בקירוב עברי שלו באופן דומה למה שקיים במערכת התנועתית).

ב־נהיי, איט'ס וואט ווי דו | 2375357 | subatoi אפשר לראות, לדוגמה, האופן הזהה שהתנועה ב־it וב־we נכתבת (וגם בדיבור, אלא אם עושים code-switching, אין הבדל) — באנגלית יש שם הבדל של אורך.

זו תופעה מסקרנת. מהתרשמות ראשונית גם בשפות אחרות נראה שהעיצורים הרבה יותר גמישים ב"קבלת-האורחים" שלהם מאשר התנועות.

בסגנון הזה אפשר למצוא את kóbo(j)it או Eng. (káwbo(j)it) כגזירה מ־boj- (ולא על־פי Eng. (cowgirl).

1.11 הערת-אגב פונולוגית

כשחיפשתי הודעות לדוגמה, נתקלתי במקרים רבים בצלילים זרים: 'ז' = ž, 'ג' = dž, 'צ' = č, 'ת' = t (Eng. th, θ או Eng. th, ð = 'ד', Eng. w = 'ו'). רוב הצלילים²⁰ העיצוריים של השפה האנגלית עוברים לא רע כשהם מגיעים אל העברית ביחד עם מילים אנגליות²¹. מצד שני, הבחנות תנועתיות של האנגלית, גם באורך וגם בסוג התנועה, כלל לא עוברות (אלא במקרים שבהם ממש עוברים למערכת הפונולוגית האנגלית, באופן בולט: code-switching פונולוגי). זה לא חריג: נראה שהמערכת המחומשת של התנועות

ביבליוגרפיה

- [1] Joseph P. Pickett et al, editor. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Houghton Mifflin Company, Boston, 4th edition, 2000. URL: <http://www.bartleby.com/61>.
- [2] Douglas Harper, editor. *Online Etymological Dictionary*. URL: <http://www.etymonline.com>.
- [3] Carroll, Lewis (introduction and notes: Martin Gardner). *The Annotated Alice: the definitive edition*. W. W. Norton & Company, New York, London, 2000.
- [4] Weinreich, Uriel (preface: André Martinet). *Languages in Contact: findings and problems*. Mouton, The Hague, Paris, 1968.
- [5] Eric S. Raymond. *The Jargon File*. 4.4.7 edition. URL: <http://catb.org/jargon>.
- [6] Even-Šošan, Avraham (אברהם אבן-שושן). *Ha Milon he Xadaš* (המילון החדש). Kirjat-Sefer (קרית-ספר), ירושלים, 1969.

²⁰ מבחינת הניגוד ביניהם; ההיגוי הגרונני של ה־t לא נחשב, כתוצאה מכך, שהרי הוא לא עומד בניגוד מערכתי ל־t לא גרונני.
²¹ חריג בולט הוא ה־ŋ כמו ב־Eng. sing ש־עובר לעברית תמיד כצרוּר נ־g-in: לא רק בכתב, שם אין דרך לסמן אותו, אלא גם בדיבור.